

**Науково-дослідний економічний інститут
Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України**

Довганюк Леся Володимирівна

УДК: 336.5

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність **08.02.03** - Організація управління,
планування і регулювання економікою

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2005

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Науково-дослідному економічному інституті Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України (м.Київ).

Науковий керівник - доктор економічних наук, професор
Шевчук Василь Якович,
керівник Апарату Голови Верховної Ради України

Офіційні опоненти - доктор економічних наук, професор
Музиченко Анатолій Степанович,
Уманський державний педагогічний університет імені
Павла Тичини (м.Умань),
завідувач кафедри економіки підприємства, завідувач
лабораторією інвестиційного менеджменту

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Кісіль Микола Іванович,
Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки”
(м.Київ), завідувач відділом інвестицій

Провідна організація – **Об’єднаний інститут економіки НАН України (м.Київ),
Відділ міжгалузевих пропорцій та промислового потенціалу**

Захист відбудеться 21 квітня 2005 р. о 16 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.801.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук Науково-дослідного економічного інституту Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України (01103, Київ-103, бульвар Дружби народів 28, 5-й поверх, зал засідань).

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці НДЕІ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України.

Автореферат розісланий “ 18 ” березня 2005 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.Рудченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження.

Для забезпечення сталого динамічного розвитку економіки України надзвичайно важливим є здійснення виваженого регулювання інвестиційної діяльності, оскільки без її активізації неможливі прогресивні структурні зрушення в економіці, інноваційне оновлення реального сектора, підвищення конкурентоспроможності та інтеграція у світовий економічний простір. Необхідною умовою рішення цих завдань є залучення коштів в економіку України як вітчизняних, так і іноземних інвесторів.

Протягом останніх років Президент, Верховна Рада, уряд України прийняли ряд заходів, спрямованих на поліпшення інвестиційного і підприємницького клімату в державі. Поряд з цим значна кількість питань удосконалення механізму державного регулювання інвестиційної діяльності та її активізації залишаються не висвітленими і потребують теоретичного, методичного і практичного вирішення, зокрема створення сприятливого інвестиційного клімату, який забезпечив би залучення та раціональне використання коштів і їх інвестування в так звані “точки зростання” - найбільш ефективні високотехнологічні виробництва, котрі створять умови для запуску інвестиційного мультиплікатора та розвитку суміжних виробництв. Вирішення чекають такі важливі питання як вдосконалення управління державними інвестиціями, лібералізація амортизаційної політики, стимулювання регіонального розвитку, активізація залучення іноземних інвестицій тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Наукове дослідження пов'язане з планами науково-дослідних робіт НДЕІ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, зокрема автор приймала участь у виконанні наступних тем: “Проведення наукових та аналітичних досліджень з проблемних питань інвестиційної політики, підготовка та випуск збірника аналітичних матеріалів “Аналіз інвестиційної діяльності в Україні за роки незалежності” (2001р. № держреєстрації 0101U004905) (особистий внесок автора полягає у оцінці законодавчої бази інвестиційної діяльності, визначені напрямів її активізації та підвищення ефективності); “Проведення аналізу та рейтингової оцінки інвестиційної привабливості регіонів, галузей та суб'єктів господарювання” (2004р. № держреєстрації 0104U007175) (розроблено методику здійснення рейтингової оцінки привабливості регіонів, галузей та суб'єктів господарювання).

Робота виконана в руслі завдань, що зазначені Постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки", визначені стратегією економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 рр.

Мета і задачі дослідження.

Метою даної дисертаційної роботи є розробка теоретичних, методичних та практичних питань розвитку інвестиційної діяльності в Україні на основі аналізу вітчизняної і зарубіжної теорії і практики інвестування. Відповідно до цього, у дисертації поставлено та вирішено такі завдання:

- визначено методологічну сутність категорії “інвестиції” та похідних від неї понять у перехідній економіці;
- узагальнено методологічні підходи щодо оцінки ефективності капітальних вкладень, світовий досвід та тенденції розвитку інвестиційної діяльності;
- виявлено особливості регулювання та здійснення інвестиційної діяльності та її вплив на відтворення основного капіталу та впровадження інновацій;
- проаналізовані процеси здійснення амортизаційної політики, розроблені пропозиції щодо вдосконалення їх державного регулювання;
- уточнено структуру та зміст механізму державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні та розроблені пропозиції щодо його вдосконалення, перш за все стосовно формування та використання державних коштів.

Об'єктом дослідження є інвестиційна сфера в умовах перехідної економіки, а його *предметом* - теоретичні, методичні та практичні питання державного регулювання інвестиційної діяльності та напрями його вдосконалення з позицій забезпечення сталого розвитку національної економіки.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є логічно-діалектичні методи наукового пізнання, системного аналізу, а також спеціальні методи, зокрема логічного узагальнення (дозволив сформувати структуру та зміст механізму державного регулювання інвестиційної діяльності; розробити концептуальні підходи щодо впровадження в практику господарювання Плану формування та використання інвестиційних ресурсів, Бюджету розвитку; вдосконалити методіку здійснення рейтингової оцінки привабливості регіонів, галузей та суб'єктів господарювання тощо), порівняльного економічного аналізу (оцінити ефективність та тенденції здійснення інвестиційної діяльності, її вплив на відтворення основного капіталу та впровадження інновацій), статистичні методи (провести вибіркове обстеження нарахування та використання амортизаційних відрахувань та узагальнити його результати; розробити схеми, графіки, таблиці) та інші.

Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна дослідження полягає в наступних основних положеннях:

одержано вперше:

- розроблено концептуальні положення щодо впровадження в практику господарювання Плану формування та використання інвестиційних ресурсів, який спрямований на концентрацію

інвестиційних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку, досягнення більшої прозорості в розподілі державних фінансів, підвищення ефективності витрачання фінансових ресурсів. Це сприятиме скороченню термінів будівництва об'єктів та окупності інвестицій, прискоренню структурної перебудови економіки та підвищенню її конкурентоспроможності;

- розроблено концептуальні положення щодо складання Бюджету розвитку, який доцільно формувати за рахунок фінансових ресурсів в межах Державного бюджету з їх використанням для кредитування, інвестування і гарантійного забезпечення інвестиційних проектів, котрі повинні реалізувати загальнодержавні та регіональні пріоритети розвитку. Це дозволить оптимізувати процес бюджетування та приведення у відповідність потреби розпорядників державних коштів, бюджетних та галузевих програм до реальних фінансових можливостей держави;

удосконалено:

- концептуальні положення здійснення інвестиційної діяльності в Україні, в основу державного регулювання якої покладені принципи: забезпечення узгодженості інвестиційної діяльності з вимогами соціально-економічного розвитку країни; соціальної та екологічної спрямованості інвестиційної діяльності; балансу загальнодержавних інтересів з інтересами суб'єктів підприємницької діяльності з позицій активізації капіталоутворення та інвестування реального сектору економіки; орієнтації на міжнародні стандарти та захист інвестицій при забезпеченні економічної безпеки країни; селективної підтримки і стимулювання розвитку видів економічної діяльності та виробництв, що мають стратегічно важливе значення для економіки та безпеки країни ("точок зростання"), а також спеціальних територій; прозорості інвестиційного клімату та моніторингу інвестиційної привабливості регіонів;

- структуру та зміст елементів механізму державного регулювання інвестиційної діяльності, а також розроблено комплекс заходів щодо його вдосконалення, що дозволить сприяти залученню додаткових фінансових ресурсів та активізації інвестування;

- порядок проведення на конкурсних засадах оцінки та вибору інвестиційних проектів із залученням коштів державного бюджету, що дозволить забезпечити більш ефективне їх використання за рахунок відбору проектів, які відповідають пріоритетним напрямкам структурної перебудови економіки, критеріям ефективності (в тому числі вимогам енергозбереження, використання матеріальних та трудових ресурсів) тощо;

дістали подальший розвиток :

- розроблено методикау здійснення рейтингової оцінки привабливості регіонів, галузей та суб'єктів господарювання на основі визначення системи показників (економічні, розвиток інфраструктури, фінансові, людські ресурси, розвиток підприємництва), що дозволить покращити як інформування потенційних інвесторів, так і оцінювання роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо залучення інвестицій;

- здійснена періодизація етапів розвитку амортизаційної системи, визначені характерні їх особливості та розроблені пропозиції, що враховують підсумки спеціально проведеного вибіркового обстеження, щодо лібералізації амортизаційної політики (зокрема, її концептуальні положення) та положень проекту Закону України “Про амортизацію”, впровадження яких створить сприятливі умови для проведення підприємствами виваженої інвестиційної політики.

Практичне значення одержаних результатів.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати дисертаційної роботи дають змогу відповідним державним органам вирішувати важливі проблеми, а саме: вдосконалювати нормативно-правове забезпечення регулювання інвестиційної діяльності, нарахування та використання амортизації; створювати дієвий механізм інвестування бюджетних програм, формування і розвитку ринку інвестицій та інвестиційних ресурсів; державного фінансування та цільового довгострокового кредитування будівництва житла.

Основні результати роботи доведені до рівня конкретних механізмів, заходів і пропозицій та використані в практиці державного регулювання, про що свідчить довідка про впровадження результатів дослідження від Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України (довідка № 64-32/1048 від 24.12.04), Міністерства фінансів України (№00040/1-1 від 27.12.04), Державного комітету України з будівництва та архітектури (№8/8-1198 від 08.12.04) та Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства (№10/15-115 від 08.12.04). Практична реалізація пропозицій дисертаційного дослідження дозволить підвищити економічну доцільність і обумовленість рішень, які пов'язані з реалізацією пріоритетних напрямів реалізації інвестиційної та інноваційної політики.

Особистий внесок здобувача.

Дисертаційна робота виконана здобувачем особисто. Визначені в дисертації та авторефераті результати дослідження належать авторові.

Апробація результатів дослідження.

Основні положення, висновки і рекомендації, що сформульовані в дисертації, доповідались на науково-практичних конференціях, зокрема “Формування ринкових відносин в системі будівельного комплексу України”(м.Тернопіль,1998р.), “Міжбюджетні відносини центру та регіонів” (м. Київ, 2004р.), “Управління економікою в ринкових умовах у контексті стратегічних напрямів розвитку України до 2011 року” (м. Київ, 2004р.) ІУ міжнародному симпозіумі “Дні ПАВ-2004” (Київ, 2004р.).

Публікації.

Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано в 8 наукових статтях (з них 7 – одноосібних), в тому числі 4 - у провідних наукових фахових виданнях. Загальний обсягом авторського матеріалу складає 3,7 друкованих аркуша.

Структура і обсяг дисертації.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків по розділах та загальних висновків, списку використаних джерел, що містить 108 найменувань. Загальний обсяг дисертації - 191 сторінка (у тому числі 162 сторінок основного тексту, 24 таблиці, 11 рисунків, 2 додатки на 20 сторінках).

Основні положення дисертації.

У першому розділі "**Теоретико-методологічні основи інвестиційної діяльності**" узагальнено основні методологічні питання щодо інвестиційної діяльності. Зокрема, визначена методологічна сутність категорії "інвестиції" та особливості її прояву у перехідній економіці. Визначено місце і роль інвестиційної діяльності в системі економічних відносин, виявлені сучасні тенденції формування і розвитку ринку інвестицій і інвестиційних ресурсів; виконано аналіз вітчизняної та зарубіжної теорії і практики з питань оцінки ефективності капіталовкладень, що дозволило обґрунтувати доцільність використання на практиці системи показників.

Теоретичне осмислення категорії "інвестиції", особливостей інвестиційної діяльності має суттєве значення для методологічних і методичних основ її здійснення. Узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо трактування категорії "інвестицій" дає підстави про визначення її сутності як сукупності витрат матеріальних, трудових, грошових та інтелектуальних ресурсів, спрямованих на розширене відтворення виробництва, розвиток інноваційної діяльності з метою отримання прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту. Загальноекономічна сутність інвестицій полягає в тому, що з їх допомогою в економічній системі здійснюється процес капіталоутворення, при якому створюються виробничі та невиробничі фонди, проводиться інноваційна діяльність та таким чином формуються умови для сталого соціально-економічного розвитку суспільства.

У рамках централізованої планової системи використовувалося поняття "валові капітальні вкладення", під яким розуміли лише витрати на відтворення основних фондів. Інвестиції - це більш широке поняття. Воно охоплює як реальні інвестиції, так і фінансові, тобто вкладення в акції, облігації, інші цінні папери, які безпосередньо пов'язані з інституцією власності і дають право на отримання прибутків.

Інвестиції на практиці реалізуються шляхом інвестиційної діяльності, а першочерговою задачею є створення сприятливих умов щодо активізації процесу реального інвестування. З метою забезпечення реалізації раціональної інвестиційної діяльності необхідно дотримуватись таких принципів, як цілісність, єдність економіко-правового підходів до здійснення інвестиційної діяльності, забезпечення її ефективності, прозорості та відкритості, пріоритетність загальнонаціональних інтересів.

Розгляд методичних підходів щодо оцінки ефективності капітальних вкладень дозволяє зробити такі висновки. По-перше, оцінка ефективності капітальних вкладень має значну науково-теоретичну базу, основою якої є нагромаджений вітчизняний і зарубіжний практичний матеріал. Вона висвітлює результативність використання інвестиційних ресурсів для досягнення прибутковості господарської діяльності. Ефективність інвестицій (капітальних вкладень) є сукупною інтегруючою величиною, яка відображає ефект на використований капітал, і розраховується як відношення виробничих (фінансових) результатів до затрат (капітальних вкладень). Автором обґрунтовується необхідність застосування для вибору найкращого варіанту інвестиційного проекту критеріїв у вигляді чистого дисконтованого доходу при оцінці інвестиційного проекту. По-друге, сучасні зміни в соціально-економічному житті України обумовлюють перегляд певних методичних принципів оцінки ефективності інвестицій (капітальних вкладень), вдосконалення наукового обґрунтування щодо її змісту, показників і способів її визначення, зокрема необхідність врахування бюджетного ефекту, а також суміжних економічних ефектів. По-третє, одним із варіантів розв'язання проблеми оцінки ефективності інвестицій є оптимальне використання різних методів прогнозування і планування наслідків інвестиційної діяльності з урахуванням специфіки виробництва і економіко-правових змін. Зазначена проблема є досить складною та об'ємною, проте застосування комп'ютерних технологій обумовить її швидке виконання.

Проведення виваженої державної політики, спрямованої на забезпечення сталого розвитку національної економіки, можна здійснити на основі підвищення норми реального виробничого нагромадження, що слід вважати важливим чинником розвитку навіть при корінних змінах в політичній й економічній системах. При цьому закономірності розвитку інвестиційної діяльності визначається декількома (в основному довгостроковими) тенденціями: формування сприятливого інвестиційного клімату та стимулювання залучення іноземних інвестицій; досягнення збалансованості найважливішої пропорції: інвестиційний фонд - фонд нагромадження - фонд споживання; активізація інноваційної діяльності.

У другому розділі "**Особливості регулювання та здійснення інвестиційної діяльності в Україні**" викладено результати дослідження структури, джерел інвестиційних ресурсів та їх динаміки, відтворення основних фондів; виконано аналіз стану інвестиційної та інноваційної діяльності, виявлено проблеми збереження і розвитку інвестиційного потенціалу як основи економічного і соціального розвитку країни.

Аналіз свідчить, що в Україні в основному сформована законодавча та нормативно-інструктивна база щодо врегулювання інвестиційної діяльності. Разом з тим, в такій важливій та складній сфері, яка розглядається, де реалізують свої інтереси різні вітчизняні та іноземні суб'єкти підприємницької діяльності, населення та держава, завжди необхідно реально

оцінювати становище, що склалося, та приймати заходи щодо створення сприятливого інвестиційного клімату та стимулювання інвестиційної активності. Саме вирішенню цих питань повинен слугувати моніторинг інвестиційної діяльності, що необхідно здійснювати в нерозривному зв'язку із аналізом загальних тенденцій розвитку національної економіки та її окремих галузей та регіонів.

Оцінюючи в цілому тенденції в сфері інвестування, слід зазначити, що за роки незалежності України можна визначити три етапи розвитку інвестиційної діяльності: інвестиційної кризи (1991-1994рр.); стагнаційних процесів і поступової стабілізації інвестиційної діяльності (1995-1997рр.); виходу з депресії і активізації інвестиційних процесів (з 1998р. по теперішній час).

Оцінюючи динаміку інвестиційного процесу протягом 2000-2003 років, слід зазначити досягнення позитивних зрушень в Україні, зокрема спостерігається стійка тенденція до зростання інвестицій в основний капітал. Так, у 2000 році освоєно капітальних інвестицій на суму 23,6 млрд. грн. (114,4% до попереднього року), у 2001 році – 32,6 млрд. грн. (120,8%), у 2002 році – 37,2 млрд. грн. (108,9%), а у 2003 році обсяги інвестицій в основний капітал збільшилися ще на 37,2% та досягли понад 51 млрд. грн. За період 2004-2005 роки очікується досягнення щорічного обсягу капітальних вкладень з усіх джерел фінансування на рівні: у 2004 році – 60,6 млрд. грн.; у 2005 році – 71,6 млрд. грн.

Аналіз структури інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування показав, що в ній відбуваються позитивні зрушення: має тенденцію до зменшення частка власних коштів підприємств (з 75,2% у 1997 р. до 61,4% у 2003 р.) і зростання питомої ваги кредитів банків (з 0,8% в 1999 р. до 8,2 % в 2003 р.) та коштів іноземних інвесторів (відповідно з 1,1% до 5,5 %). Разом з тим, слід зазначити, що структура джерел фінансування все ще залишається недосконалою. Частка інвестицій в основний капітал за рахунок коштів державного бюджету щороку зменшувалась (з 8,4% у 1997 р. до 5,0 % у 2002 р.) і лише у 2003 р. зросла до 7,0 %. За рахунок коштів місцевих бюджетів у 2003 році освоєно 4,1% інвестицій в основний капітал, що майже на рівні 1998-2002рр. Питома вага інвестицій за рахунок коштів населення на індивідуальне житлове будівництво динамічно зменшується (з 8,1% у 1997 р. до 3,6% у 2003 р.), а за рахунок інших джерел фінансування зростає (відповідно з 3,7% до 10,2%). Частка іноземного капіталу в оновленні основних фондів в Україні також залишається мізерною, що не відповідає виробничому потенціалу та потребам країни.

Аналіз свідчить, що негативно впливають на динаміку інвестиційного процесу: недосконалість законодавчої бази, яка регулює інвестиції (внутрішні та іноземні) та функціонування податкової системи; неефективність амортизаційної політики; невідповідність судово-правової системи міжнародним стандартам; складність митних процедур; недосконалість

корпоративного управління; великі відсотки за банківськими кредитами; незавершеність пенсійної реформи; низький рівень розвитку фондового та страхового ринків; відсутність прозорої процедури відбору потенційних покупців стратегічно важливих підприємств. Тому комплексне вирішення питань, пов'язаних зі створенням сприятливого клімату, а також вдосконалення механізму державного регулювання може забезпечити активізацію інвестиційної діяльності в Україні.

У третьому розділі "**Державне регулювання інвестиційної діяльності та напрями його вдосконалення**" дисертант викладає свої міркування щодо забезпечення активізації інвестиційної діяльності економіки країни як основи її динамічного зростання. Це зумовлює необхідність вдосконалення структури та змісту елементів механізму державного регулювання інвестиційної діяльності, а також розробки та реалізації комплексу заходів щодо її активізації.

На думку автора, актуалізований вигляд механізму державного регулювання інвестиційної діяльності, що відповідає нагальним потребам соціально-економічного розвитку країни, можна схематично представити на рис.1. При цьому головним структурним елементом механізму є його концептуальні положення, зокрема в основу державного регулювання інвестиційної діяльності повинні бути покладені такі принципи:

- забезпечення узгодженості регулювання інвестиційної діяльності з вимогами соціально-економічного розвитку країни, зокрема з положеннями структурно-галузевої (в тому числі промислової, аграрної, будівельної та інших сфер економічної діяльності), бюджетною, податкової, грошово-кредитної, амортизаційної, цінової, зовнішньоекономічної та регіональної політики, а також розвитком фондового ринку;

- забезпечення соціальної та екологічної спрямованості інвестиційної діяльності (зокрема, шляхом стимулювання створення нових та збереження наявних робочих місць, формування об'єктів соціальної інфраструктури відповідно до науково-обгрунтованих нормативів надання відповідних послуг);

- балансу загальнодержавних інтересів з інтересами суб'єктів підприємницької діяльності (в тому числі нерезидентів) з позицій забезпечення процесів капіталоутворення та інвестування реального сектору економіки;

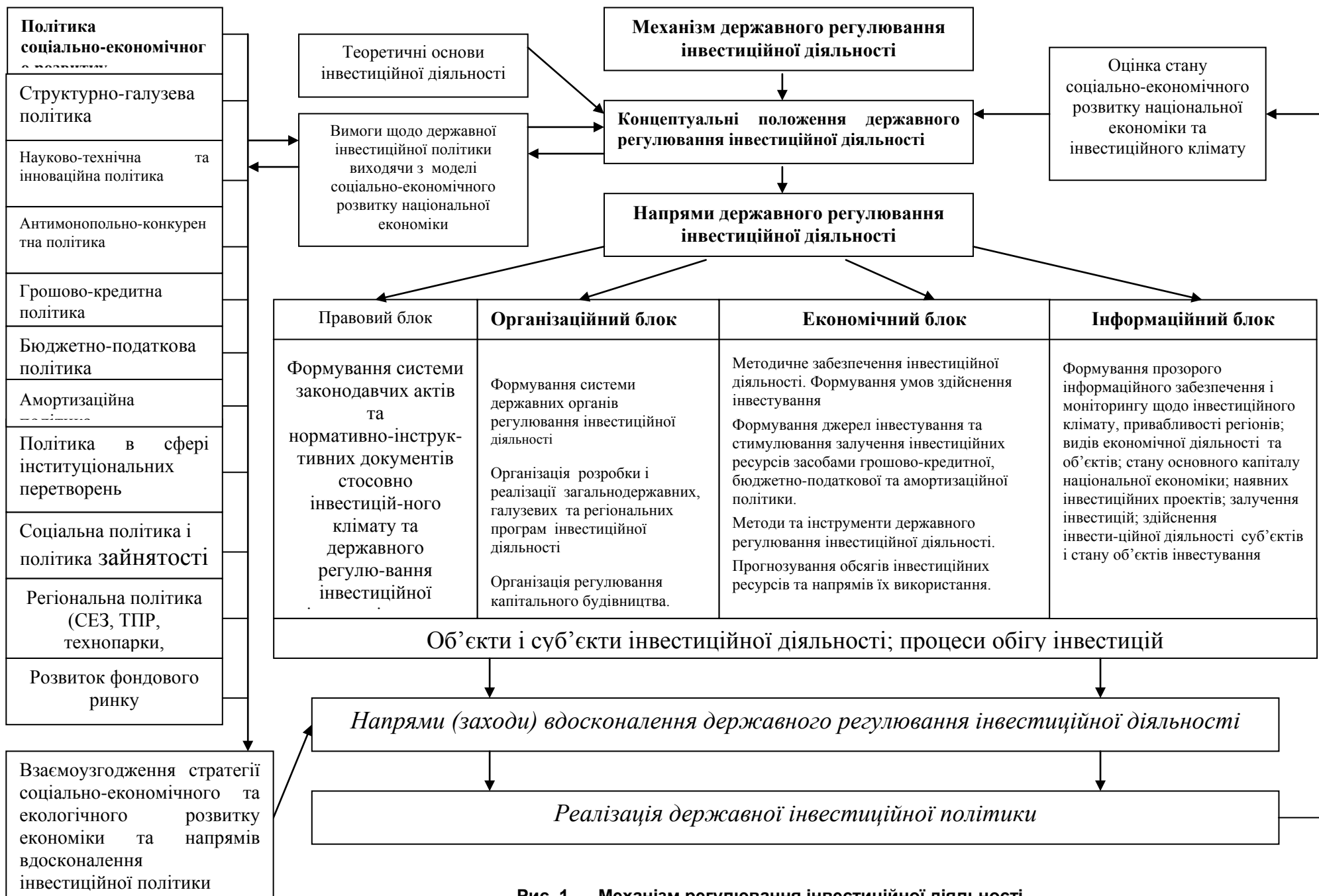

Рис. 1. Механізм регулювання інвестиційної діяльності

- орієнтації на міжнародні стандарти здійснення інвестиційної діяльності та захисту інвестицій при забезпеченні економічної безпеки країни;
- селективної підтримки і стимулювання розвитку галузей та виробництв, що мають стратегічно важливе значення для економіки та безпеки країни (“точок зростання”), а також спеціальних територій (СЕЗ, ТПР тощо);
- забезпечення прозорості інвестиційного клімату та моніторингу інвестиційної привабливості регіонів.

Реалізація на практиці продекларованих принципів полягає у розробці та впровадженні конкретних інструментів та заходів, що спрямовані на забезпечення відповідних положень концепції.

Аналіз формування умов та здійснення інвестиційної діяльності дозволяє визначити основні напрями вдосконалення механізму її державного регулювання та розвитку (рис.2) та виділити при цьому такі блоки як: формування сприятливого інвестиційного клімату та активізація підприємницької діяльності; вдосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності; вдосконалення амортизаційної політики. І якщо перший блок спрямований на забезпечення сприятливих загальноекономічних умов функціонування суб'єктів господарювання та здійснення ними інвестиційної діяльності, а реалізація його заходів відповідає Програмі розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки, то другий – безпосередньо торкається державного регулювання інвестиційної діяльності, що здійснюється органами державної влади головним чином в межах управління державними ресурсами. Виділення питань вдосконалення амортизаційної політики в якості окремого блоку зумовлене їх виключною важливістю з позицій формування внутрішніх джерел фінансування інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання.

Слід зазначити, що інвестиційна політика відіграє важливе значення в забезпеченні сталого економічного розвитку національної економіки і тому вона повинна бути узгодженою з промисловою, грошово-кредитною, бюджетно-податковою, соціальною політикою, а також розвитком фондового ринку; здійсненням регіональних перетворень (включаючи не тільки питання соціально-економічного розвитку регіонів, спеціальних економічних зон, територій пріоритетного розвитку, технопарків і технополісів, а й депресивних територій).

Важливим аспектом механізму державного регулювання інвестиційної діяльності є впровадження в практику господарювання Плану формування та використання інвестиційних ресурсів, який повинен стати дієвим засобом реалізації державної інвестиційної політики, сприятиме активізації інвестиційної діяльності. Метою складання Плану формування та використання інвестиційних ресурсів (як інструменту управління суспільними ресурсами та

Рис. 2. Напрями вдосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності

регулювання темпів розвитку економіки, її галузевих і територіальних пропорцій) є концентрація інвестиційних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку, досягнення більшої прозорості в розподілі державних фінансів, підвищення ефективності витрачання фінансових ресурсів. Це сприятиме скороченню термінів будівництва об'єктів та окупності інвестицій, прискоренню структурної перебудови економіки та підвищенню її конкурентоспроможності.

В роботі розроблені методичні питання та практичні рекомендації щодо формування так званого Бюджету розвитку, який повинен стати органічною складовою частиною та джерелом реалізації Державної програми економічного і соціального розвитку України. Бюджет розвитку повинен формуватися з метою ефективного і раціонального використання усіх фінансових ресурсів державного бюджету для забезпечення обґрунтованого впливу на прискорення економічного зростання держави, соціально-економічного розвитку регіонів та пріоритетних галузей і виробництв. Для перетворення Бюджету розвитку на активний і дієвий інструмент державної інвестиційної політики необхідно щоб він став базою (основою) для формування видатків державного бюджету, що спрямовуються на розвиток економіки та соціальної сфери. Основу Бюджету розвитку повинні складати видатки державного бюджету на фінансування державних науково-технічних програм, бюджетних програм (у частині видатків капітального характеру), цільових субвенцій, кошти іноземних інвесторів, що отримуються під гарантію уряду на реалізацію проектів економічного та соціального розвитку.

В роботі запропонована Методика оцінювання роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо залучення інвестицій, рейтингової оцінки привабливості регіонів, галузей та суб'єктів господарювання. Оцінку необхідно проводиться в два етапи. На першому етапі обчислюється рейтингова оцінка діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади і відповідних регіонів шляхом підсумовування відносних відхилень показників вибраного регіону від найкращих значень цих показників інших регіонів за формулою:

$$R_j = \sum_{i=1}^n \frac{X_{\max} - X_{ij}}{X_{\max} - X_{\min}} + \sum_{i=1}^n \frac{X_{ij} - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}}, \quad (1)$$

де: R_j – сума рейтингів конкретного регіону за кожним з показників;

X_{ij} – значення i -го показника j -го регіону ($1 \leq i \leq n$);

X_{\max}, X_{\min} – максимальне та мінімальне значення показників.

Першина частина формули використовується для оцінки показників, зростання яких має позитивне значення, друга частина – для оцінки показників, зростання яких має негативний ефект.

На другому етапі визначається середнє арифметичне значення суми рейтингів конкретного регіону за кожним з показників за формулою:

$$R_j$$

$$R_{\text{сep}} = \frac{\sum R_k}{n}, \quad (2)$$

де: $R_{\text{сep}}$ - середнє арифметичне значення суми рейтингів центрального чи місцевого органу виконавчої влади або конкретного регіону за кожним з показників;

n – кількість показників, за якими проводиться розрахунок.

За результатами розрахунку визначається місце кожного центрального чи місцевого органу виконавчої влади або регіону у загальному рейтингу. Найкращим є місце, у кого середнє арифметичне значення локальних рейтингів є найнижчим.

Оцінювання інвестиційної привабливості регіону слід проводити через інтегральну оцінку первинних показників з коригуванням на коефіцієнти, що враховують важливість окремих груп показників та рекомендовані визначати на такому рівні: економічні показники - 0,25; показники розвитку інфраструктури – 0,22; фінансові показники – 0,25; людські ресурси - 0,13; підприємництво – вага 0,15.

Визначення рейтингового балу регіону доцільно здійснювати як середньозважену часткових рейтингів:

$$R_j = \sum R_{kj} * f_k, \quad (3)$$

де R_j – інтегральний рейтинговий бал j -го регіону,

R_{kj} – частковий рейтинговий бал j -го регіону за k -ою групою показників,

f_k – вага k -ої групи показників.

Апробація запропонованої методики за підсумками функціонування економіки України та її регіонів за I півріччя 2004 р. (табл.1) свідчить про її практичну прийнятність.

В роботі здійснена періодизація етапів розвитку амортизаційної системи за роки незалежності, визначені характерні їх особливості; запропоновані напрями лібералізації амортизаційної політики, зокрема її концептуальні положення, що ґрунтуються на підсумках вибіркового обстеження нарахування та використання амортизації, а також розроблені пропозиції щодо підготовки проекту Закону України “Про амортизацію”. Амортизаційна система повинна включати комплекс правових та економічних важелів, що мають забезпечувати відшкодування основного капіталу і гарантувати систематичне відтворення власних інвестиційних ресурсів суб’єктів господарювання. Важливими елементами амортизаційної системи, котрі відіграють суттєве значення при її регулюванні, є: класифікатор основних засобів, методи та нормативи нарахування амортизації, а також використання амортизаційних відрахувань.

Підсумкові індекси оцінювання регіонів України, розраховані за показниками їх діяльності у I півріччі 2004 р.

	Сумарний індекс оцінювання регіонів	Місце регіону відповідно сумарному індексу-	Частка регіону в загальному індексі по Україні, %	Часткові індекси по окремих розділах рейтингової оцінювання по окремим групах показників				
				Економічні Показники	Розвиток інфраструктури	Фінансові показники	Людські ресурси	Розвиток підприємництва
Усього по Україні	114.06	X	X	31.54	33.06	12.49	25.13	11.84
Вага розділу, %			100	27.7	28.9	11	22	10.4
Вінницька	1.57	21	1.38	0.34	0.1	0.19	0.94	0
Волинська	4.45	12	3.90	1.54	1.15	0.28	0.93	0.55
Донецька	6.08	6	5.33	0.95	2.43	0.81	1.39	0.5
Житомирська	1.8	20	1.58	0.29	0.71	0.03	0.71	0.06
Запорізька	5.63	8	4.94	1.59	2.2	0.42	1.24	0.18
Івано-Франківська	5.45	9	4.78	0.93	2.21	0.72	0.46	1.13
Київська	7.3	3	6.40	2.25	2.15	0.35	1.76	0.79
Кіровоградська	4.66	11	4.09	1.12	1.32	0.11	1.31	0.8
Луганська	6.64	4	5.82	3.06	1.36	0.01	1.86	0.35
Львівська	5.18	10	4.54	1.96	1.05	0.42	0.4	1.35
Миколаївська	2.04	19	1.79	0.61	0.48	0.06	0.73	0.16
Одеська	7.41	2	6.50	0.63	3.9	0.41	1.08	1.39
Рівненська	3.06	18	2.68	1.1	1.36	0.25	0.27	0.08
Сумська	0.56	22	0.49	0.08	0.37	0.07	0.04	0
Тернопільська	3.47	16	3.04	0.74	1.53	0.17	0.52	0.51
Харківська	5.87	7	5.15	2.03	1.19	1.01	1.31	0.33
Херсонська	3.18	17	2.79	1.43	0.45	0.32	0.4	0.58
Хмельницька	3.89	15	3.41	1.96	0.72	0.12	0.61	0.48
Черкаська	3.9	14	3.42	0.98	0.49	0.92	1.18	0.33
Чернівецька	0.47	23	0.41	0.38	0	0	0.09	0
Чернігівська	4.09	13	3.59	1.04	1.84	0.1	0.92	0.19
м. Київ	21.01	1	18.42	4.54	5.01	4	5.55	1.91
м. Севастополь	6.35	5	5.57	1.99	1.04	1.72	1.43	0.17

Обов'язковою умовою основного капіталу і гарантувати систематичне відтворення власних інвестиційних ресурсів суб'єктів господарювання. Важливими елементами амортизаційної системи, котрі відіграють суттєве значення при її регулюванні, є: класифікатор основних засобів, методи та нормативи нарахування амортизації, а також використання амортизаційних відрахувань. Обов'язковою умовою вдосконалення амортизаційних відносин є визначення порядку списання зайвих основних засобів, а також їх переоцінки. Підставою для останнього та визначення їх первісної (переоціненої) і залишкової вартості є порушення відповідності між залишковою та справедливою вартістю необоротних активів. В умовах відносної стабілізації фінансового

становища в країні рішення щодо визначення амортизаційної політики на мікрорівні (зокрема, переоцінки основних засобів) повинно прийматися суб'єктами господарювання самостійно виходячи з реальних інфляційних процесів, визначеної ними стратегії розвитку та оцінки наслідків для їх фінансового стану.

Висновки

Дисертаційна робота спрямована на розв'язання важливої проблеми удосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності. У дослідженні були узагальнені та отримали подальший розвиток теоретичні і методичні питання щодо формування джерел фінансування та здійснення інвестиційної діяльності, а також практичні рекомендації стосовно удосконалення механізму їх регулювання. Проведено дослідження дає змогу зробити наступні висновки та пропозиції.

1. Узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо трактування категорії "інвестицій" дає підстави про визначення її сутності як сукупності витрат матеріальних, трудових, грошових та інтелектуальних ресурсів, спрямованих на розширене відтворення виробництва, розвиток інноваційної діяльності з метою отримання прибутку (доходу) або досягнення соціального ефекту. З переходом до ринкової економіки інвестиції можна розглядати в двох аспектах як категорію запасу, тобто нагромадження засобів, отриманих у результаті певних економічних процесів і, як категорія потоку, тобто як процес, зв'язаний із рухом коштів від перетворення спочатку акумульованих ресурсів у продукт інвестиційної діяльності.

2. Для раціонального використання інвестиційних ресурсів необхідна їх науково обгрунтована оцінка ефективності капітальних вкладень. Вона дозволяє правильно планувати заходи щодо здійснення господарської діяльності; відбиває її результативність. Ефективність інвестицій є сукупною інтегруючою величиною, яка відображає ефект на використаний капітал, розраховується як відношення виробничих (фінансових) результатів до затрат (капітальних вкладень). При цьому в сучасних умовах при оцінці ефективності капітальних вкладень доцільним є врахування (крім загальноприйнятих показників) бюджетного ефекту, а також суміжних економічних ефектів.

3. Проведення виваженої державної політики, спрямованої на забезпечення сталого розвитку національної економіки, можна здійснити на основі підвищення норми реального виробничого нагромадження, що слід вважати важливим чинником розвитку навіть при корінних змінах в політичній й економічній системах. При цьому закономірності розвитку інвестиційної діяльності визначається декількома (в основному довгостроковими) тенденціями: формування сприятливого інвестиційного клімату та стимулювання залучення іноземних інвестицій;

досягнення збалансованості найважливішої пропорції: інвестиційний фонд - фонд нагромадження - фонд споживання; активізація інноваційної діяльності.

4. Високі темпи національної економіки та забезпечення оновлення виробничого потенціалу неможливі без вагомих інвестиційних вкладень в основний капітал пріоритетних виробництв та галузей економіки. Саме “точки

зростання” повинні стати своєрідним локомотивом, який забезпечить динамічний розвиток всієї економіки, але для цього необхідно створити відповідні передумови, в тому числі інвестиційні.

5. В Україні в основному сформована законодавча та нормативно-інструктивна база щодо врегулювання інвестиційної діяльності, хоч і є потреба удосконалення окремих положень законодавчих актів в процесі їх практичного застосування. Це зумовлене необхідністю врахування особливостей соціально-економічного розвитку, узгодження інвестиційного законодавства із законодавством, що регулює інші важливі напрями економічної політики держави, з метою стимулювання активізації інвестиційної діяльності.

6. Вирішення завдань забезпечення сталого економічного розвитку України зумовлює необхідність активізації залучення джерел фінансування та здійснення інвестиційної діяльності. Зокрема, реалізація стратегії економічного та соціального розвитку України протягом 2004-2015 років передбачає суттєве зростання інвестицій в основний капітал на рівні не менше 9-10% на рік. При цьому необхідно принципово змінити напрями структурної еволюції української економіки та визначити в якості пріоритетів розвитку промисловості конкурентоспроможні виробництва машинобудування, зокрема приладобудування, виробництво енергетичного устаткування, інші наукомісткі галузі і виробництва. Пріоритетними напрямами для залучення і підтримки стратегічних інвесторів можуть бути визначені ті, де Україна має традиційні виробництва, володіє необхідним природно-ресурсним потенціалом і формує значну потребу ринку у відповідній продукції.

7. В роботі розроблені концептуальні положення здійснення інвестиційної діяльності в Україні, що зумовлено тим, що існуючий в Україні потужний господарський комплекс за структурою і регіональним рівнем розвитку є деформованим, незбалансованим, а за критеріями інвестиційної привабливості - не відповідає можливостям розвитку підприємництва, відновлення основних фондів виробництва, природно-ресурсного потенціалу.

8. Основні напрями вдосконалення державного регулювання та розвитку інвестиційної діяльності включають такі блоки: формування сприятливого інвестиційного клімату та активізація підприємницької діяльності; вдосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності; вдосконалення амортизаційної політики.

9. Для регулювання інвестиційної діяльності доцільним є впровадження в практику господарювання Плану формування та використання інвестиційних ресурсів, який повинен стати дієвим засобом реалізації державної інвестиційної політики, сприятиме активізації інвестиційної діяльності за рахунок задіяння та оптимального поєднання відповідних механізмів реалізації інвестиційної політики. Метою складання Плану формування та використання інвестиційних ресурсів є концентрація інвестиційних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку, досягнення більшої прозорості в розподілі державних фінансів, підвищення ефективності витрачання фінансових ресурсів. Це сприятиме скороченню термінів будівництва об'єктів та окупності інвестицій, прискоренню структурної перебудови економіки та підвищенню її конкурентоспроможності. В роботі запропоновані концептуальні та методичні питання розробки Плану формування та використання інвестиційних ресурсів, а також Бюджету розвитку, який повинен стати складовою частиною та одним з джерел реалізації Державної програми економічного і соціального розвитку України.

10. Для забезпечення моніторингу інвестиційного клімату запропонована методика здійснення рейтингової оцінки привабливості регіонів, галузей та суб'єктів господарювання, що може бути використана як для інформування потенційних інвесторів, так і для оцінювання роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо залучення інвестицій.

11. В роботі здійснена періодизація етапів розвитку амортизаційної системи, визначені характерні їх особливості, запропоновані напрями лібералізації амортизаційної політики, зокрема її концептуальні положення, що ґрунтуються на підсумках вибіркового обстеження, а також пропозиції щодо розробки проекту Закону України "Про амортизацію". Амортизаційна система повинна включати комплекс правових та економічних важелів, що мають забезпечувати відшкодування основного капіталу і гарантувати систематичне відтворення власних інвестиційних ресурсів суб'єктів господарювання.

12. Реалізація на практиці розроблених методологічних підходів та практичних рекомендацій буде сприяти формуванню збалансованого механізму державного регулювання інвестиційної діяльності, а також активізації інвестування як важливої передумови забезпечення динамічного розвитку національної економіки.

Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях:

1. Болховітінова О.Ю., Довганюк Л.В. Економічні засади і напрямки реформування амортизаційної політики // Економіка і прогнозування / Науково-аналітичний журнал. – 2000. - №2.

- С.39-51 (Особистий внесок автора – пропозиції щодо вдосконалення амортизаційної політики з позицій посилення її інвестиційної спрямованості та її особливості в перехідній економіці).

2. Довганюк Л.В. Інвестиційна діяльність в Україні та напрями її активізації // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. Вип. 11 /Наук. ред. І.К.Бондар. – К.- НДЕІ. - 2004. - С.102-106.

3. Довганюк Л.В. Оцінювання інвестиційної діяльності органів управління // Економіка та держава. – 2004. -№11- С.19-22.

4. Довганюк Л.В. Методичні підходи до визначення ефективності капітальних вкладень // Економіка та держава. – 2004. -№12 - С.6-11.

в інших виданнях:

5. Довганюк Л.В. Проблеми фінансування реальних інвестицій // Формування ринкових відносин в системі будівельного комплексу (за матеріалами науково-практичної конференції, що відбулася в Тернопільській академії народного господарства 11-12 грудня 1998 р.). – Тернопіль: Економічна думка, 1998. – С.13-17.

6. Довганюк Л.В. Состояние и стратегия развития инвестиционной политики в Украине // IV Міжнародний симпозіум “Дні ПАВ-2004”- К.: 2004.- С.5-18.

7. Довганюк Л.В. Бюджетна підтримка інвестиційного розвитку регіонів //Міжбюджетні відносини центру та регіонів : Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – С.127-130.

8. Довганюк Л.В.Активізація інвестиційної діяльності як фактор економічного розвитку// Тези II науково-практичної конференції “Управління економікою в ринкових умовах у контексті стратегічних напрямів розвитку України до 2011 року”/ Теорія і практика розвитку корпоративного сектора економіки України в контексті цілей тисячоліття та світової глобалізації. – К.: Видавничий дім “КОРПОРАЦІЯ”, 2004. – С.20-25.

АНОТАЦІЯ

Довганюк Л.В. Науково-методичні основи державного регулювання інвестиційної діяльності.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.02.03 – організація управління, планування і регулювання економікою - Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Київ, 2005.

В роботі розкрита економічна сутність інвестицій, їх взаємозв'язок з макроекономічними показниками розвитку економіки. Розглядаються питання підвищення ефективності інвестицій.

Значна увага приділяється питанням формування механізму державного регулювання інвестиційної діяльності та визначенню напрямів його вдосконалення. Аналізується інвестиційна діяльність в економіці України, питання залучення іноземних інвестицій, а також відтворення основних засобів протягом 1991-2003 рр.

Важлива увага приділена впровадження в практику господарювання Плану формування та використання інвестиційних ресурсів, який повинен стати дієвим засобом реалізації державної інвестиційної політики, сприятиме активізації інвестиційної діяльності за рахунок задіяння та оптимального поєднання відповідних механізмів реалізації інвестиційної політики, а також розробці Бюджету розвитку; здійснення рейтингової оцінки привабливості регіонів, галузей та суб'єктів господарювання; лібералізації амортизаційної політики та пропозиціям щодо її вдосконалення.

Ключові слова: *інвестиційна діяльність, інновації, капітальні вкладення, іноземні інвестиції, амортизація.*

АННОТАЦІЯ

Довганюк Л.В. Научно-методические основы государственного регулирования инвестиционной деятельности.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.02.03 – организация управление, планирование и регулирование экономики. – Научно-исследовательский экономический институт Министерства экономики и по вопросам европейской интеграции Украины, Киев, 2005.

В работе раскрыта экономическая сущность инвестиций, рассматриваются вопросы повышения эффективности инвестиций, анализируется инвестиционная деятельность в экономике Украины на протяжении 1991-2003 гг. Значительное внимание уделяется вопросом формирования механизма государственного регулирования инвестиционной деятельности.

Важным аспектом механизма государственного регулирования инвестиционной деятельности является внедрение в практику хозяйствования Плана формирования и использование инвестиционных ресурсов, который должен стать действенным средством реализации государственной инвестиционной политики, будет оказывать содействие активизации инвестиционной деятельности. Целью составления Плана формирования и использование инвестиционных ресурсов (как инструмента управления общественными ресурсами и регулирования темпов развития экономики, ее отраслевых и территориальных пропорций) является концентрация инвестиционных ресурсов на приоритетных направлениях развития, достижение

большей прозрачности в распределении государственных финансов, повышение эффективности расходование финансовых ресурсов. Это будет оказывать содействие сокращению сроков строительства объектов и окупаемости инвестиций, ускорению структурной перестройки экономики и повышению ее конкурентоспособности.

Автором разработаны методические вопросы и практические рекомендации формирования так называемого Бюджета развития, который должен стать органической составной частью и источником реализации Государственной программы экономического и социального развития Украины. Бюджет развития должен формироваться с целью эффективного и рационального использования всех финансовых ресурсов государственного бюджета для обеспечения обоснованного влияния на ускорение экономического развития государства, социально-экономического развития регионов и приоритетных областей и производств. Для преобразования Бюджета развития в активный и действенный инструмент государственной инвестиционной политики необходимо чтобы он стал базой (основой) для формирования расходов государственного бюджета, которые направляются на развитие экономики и социальной сферы. Основу Бюджета развития должны составлять расходы государственного бюджета на финансирование государственных научно-технических программ, бюджетных программ (в части расходов капитального характера), целевых субвенций, средства иностранных инвесторов, которые получают под гарантию правительства на реализацию проектов экономического и социального развития.

В работе предложена Методика оценки работы центральных и местных органов исполнительной власти с позиций привлечения инвестиций, рейтинговой оценки привлекательности регионов, областей и субъектов хозяйствования. Осуществлена периодизация этапов развития амортизационной системы, определены характерные их особенности, предложены направления либерализации амортизационной политики, в частности ее концептуальные положения, которые основываются на итогах проведенного выборочного обследования, а также предложения по разработке проекта Закона Украины "Об амортизации". Амортизационная система должна включать комплекс правовых и экономических рычагов, которые должны обеспечивать возмещение основного капитала и гарантировать воспроизводство собственных инвестиционных ресурсов субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: *инвестиционная деятельность, регулирование, инновации, капитальные вложения, иностранные инвестиции, амортизация.*

Annotation

Dovganuk L.V. Scientific-Methodical principles of State regulation of investment activity.

Thesis on obtaining of a scientific degree of the Candidate of economical sciences on a speciality 08.02.03 - Organization of Management, Planning and Regulation of the Economy. – The Scientific Research Economy Institute of the Ministry of Economy and European Integration of Ukraine, Kyiv, 2005.

In Thesis is disclosed economical essence of investments, their interrelation with macroeconomic indices of Economics.

The questions of increasing the efficiency of investments are considered.

Much attention is devoted to the questions of forming the mechanism of state regulation of investment activity and determining the directions of its improvement.

In Thesis are analyzed the investment activity in Economy of Ukraine, the questions of obtaining the foreign investments and also reproduction of main means during 1991-2003.

Much attention is devoted to introduction to practice of management the plan of forming and using of investment resources, that has to become an effective mean of realization of state investment policy, to favour the activization of investment activity by usage and optimum unification of corresponding mechanisms of realization of investments policy and also working out the development budget, making rating valuation of attraction of regions, branches and subjects of management, liberalization of amortization policy and proposals of its improvement.

Key-words: investment activity, innovations, capital investments, foreign investments, amortization.